Lecția 1 · Drepturile omului

Introducere

Gândește-te la o zi obișnuită: mergi la școală, îți spui părerea, te joci, ești îngrijit când ești bolnav. Ți se pare firesc. Și totuși, nu toți oamenii au avut aceste drepturi: au existat sclavi, oameni închiși în lagăre doar pentru originea lor, orașe distruse într-o clipă de război. Drepturile omului au o istorie lungă, iar astăzi sunt scrise într-un document pe care aproape toate statele lumii l-au acceptat. În această lecție afli ce sunt, de unde vin și ce înseamnă să le ai.

În această lecție vei descoperi

– ce sunt drepturile omului și de ce le ai doar pentru că ești om;
– cum au fost recunoscute, de la Magna Charta până astăzi;
– ce spune Declarația Universală a Drepturilor Omului și care sunt caracteristicile drepturilor;
– ce categorii de drepturi există;
– de ce fiecare drept vine cu o responsabilitate.

Toți oamenii au avut aceleași drepturi?

1. În clasa a V-a ai învățat care sunt principalele drepturi ale copilului: dreptul la identitate, dreptul la familie, dreptul la educație, dreptul la joc și activități recreative, dreptul la protecție împotriva violenței, abuzului și exploatării, dreptul la securitate și protecție socială. Enumeră trei dintre ele, apoi reformulează-le astfel încât să se potrivească atât copiilor, cât și adulților.

2. Privește cele trei realități istorice de mai jos — lagărul de la Auschwitz (1940–1945), sclavi afro-americani lucrând pe plantație (secolul al XIX-lea), efectele bombardamentului atomic de la Hiroshima (6 august 1945). Spune ce drepturi ale omului crezi că au fost încălcate în fiecare situație.

3. Întrebarea lecției: toți oamenii au avut dintotdeauna aceleași drepturi? Toți oamenii au drepturi? De ce au oamenii drepturi?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele cinci secțiuni de mai jos.

1. Te naști cu ele: ce sunt drepturile omului

Definiție

Drepturile omului sunt acele condiții absolut necesare pentru starea de bine a oamenilor și dezvoltarea lor în cadrul societății.

Ele sunt inerente tuturor ființelor umane, ceea ce înseamnă că niciun om nu poate fi vreodată lipsit de drepturile sale, în orice circumstanțe și indiferent de motiv. Drepturile omului permit oricărei ființe umane să ducă o viață demnă, liberă și împlinită; de aceste drepturi se bucură orice persoană. În esență, drepturile corespund necesităților fundamentale ale oamenilor — educația, sănătatea, traiul decent, participarea la viața politică, libertatea conștiinței și de religie, protecția împotriva abuzurilor —, drepturile nefiind altceva decât o formă juridică prin care sunt satisfăcute toate aceste necesități fundamentale.

Drepturile omului se mai numesc și **drepturi naturale**, pentru că fiecare dintre noi se naște cu aceste drepturi. Filozoful britanic John Locke este primul care a introdus ideea dreptului natural, în lucrarea sa *Al doilea tratat despre cârmuire* (secolul al XVII-lea); el vorbește despre dreptul la viață, la libertate și la proprietate.

Drepturile sunt strâns legate de ideea de **demnitate** umană. Dreptul la demnitate constă în posibilitatea fiecărui om de a se dezvolta în mod liber pe toate planurile — social, politic, economic, cultural —, fără nicio discriminare. Garantarea drepturilor omului pornește de la premisa că fiecare ființă umană este valoroasă din punct de vedere moral și are demnitate proprie, în calitate de ființă umană capabilă de a gândi, de a avea trăiri și de a avea conștiință; în virtutea acestor trăsături, oamenii sunt egali în fața legii și în drepturi.

Dicționar
demnitate — valoarea, libertatea, cinstea, meritele morale, gradul de prețuire de care se bucură o persoană în cadrul societății **discriminare** — politică prin care un stat sau o categorie de cetățeni ai unui stat sunt lipsiți de anumite drepturi pe baza unor considerente nelegitime **inalienabil** — care nu poate fi înstrăinat **indivizibil** — care nu poate fi împărțit

2. De la Magna Charta la Declarație: cum au fost recunoscute drepturile omului

Începuturile democrației se află în Atena secolului al V-lea î.Hr., dar de drepturi beneficiau doar cetățenii atenieni; femeile, străinii și sclavii aveau anumite drepturi, însă le era interzisă participarea la viața politică. Nu se poate vorbi despre drepturi ale omului, ci doar despre drepturi ale cetățeanului. În Antichitate se bucurau de drepturi doar anumite categorii de oameni, cum ar fi oamenii bogați sau doar bărbații. De-a lungul timpului, drepturile omului au fost înțelese diferit în societăți diferite: au existat drepturi doar pentru anumite categorii — bărbați, nobili, oameni bogați —, celelalte fiind discriminate.

Legile sunt cele care stabilesc și protejează drepturile fiecărei persoane, dar stabilesc și obligațiile și îndatoririle fără de care nu ne-am putea bucura de ele. Primul cod de legi care s-a păstrat este cel al regelui babilonian Hammurabi, care datează din secolul al XVIII-lea î.Hr.; el garanta însă doar drepturile bărbaților liberi, iar pedepsele nu erau aplicate în funcție de gravitatea faptei, ci de rangul făptuitorului. Printre primele documente care consemnau reglementări de dreptate socială se află Codul lui Hammurabi și Legea celor XII table (Roma Antică, 449 î.Hr.).

Percepția asupra drepturilor și libertăților umane a evoluat pe parcursul epocilor istorice, fiind consemnată în câteva documente fundamentale:

Anul	Documentul	Ce aduce nou
1215	Magna Charta Libertatum (Anglia)	Regele Ioan Fără de Țară aprobă, la presiunile nobililor, ale orășenilor și ale Bisericii, un document în care erau consemnate mai multe drepturi și libertăți pentru toți supușii săi, limitând totodată abuzurile regalității
1679	Habeas Corpus Act	Nicio persoană nu putea fi întemnițată în lipsa deciziei unui judecător, care trebuia să se bazeze pe dovezi
1689	Bill of Rights — Declarația Drepturilor	Stabilea o serie de drepturi individuale; regele nu poate anula legile, iar cetățenii au dreptul de a i se adresa cu solicitări
1776	Declarația de Independență (S.U.A.)	În preambul se arăta că „toți oamenii s-au născut egali"; afirmă dreptul popoarelor de a se conduce conform propriilor dorințe și aspirații
1789	Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului (Franța)	La art. 1 se menționa că „toți oamenii se nasc liberi și egali în drepturi"; enumera drepturile de care se bucurau toți cetățenii Franței

Prima jumătate a secolului XX a fost marcată de cele două conflagrații mondiale, în timpul cărora și-au pierdut viața milioane de oameni. Situațiile frecvente de încălcare a drepturilor omului în perioada Celui de-Al Doilea Război Mondial au determinat nevoia adoptării unui document care să stabilească niște reguli generale, care să fie respectate de toate națiunile. Din cauza suferințelor enorme provocate de încălcarea drepturilor omului — milioane de oameni uciși sau închiși în lagăre de concentrare, proprietăți distruse —, s-a considerat necesară redactarea unui document care să promoveze și să apere drepturile omului și să împiedice încălcarea acestora.

3. Promisiunea din 1948: Declarația Universală a Drepturilor Omului

Definiție

Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la **10 decembrie 1948**, la Paris, de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite. Este primul document oficial cu referire la drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale ale oamenilor.
Ea cuprinde **30 de articole** în care sunt prezentate drepturile naturale și inalienabile ale fiecărui om.

Juristul de origine franceză René Cassin (1887–1976) este principalul autor al Declarației. Declarația a fost redactată având ca model alte documente: Declarația drepturilor omului și cetățeanului din Franța (1789) și Declarația de Independență a Statelor Unite (1776).

Articolul 1 din Declarație

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității."

Declarația promovează ideea că drepturile omului sunt **universale**, adică valabile pentru toți oamenii, indiferent de rasă, etnie, gen, religie sau țara în care trăiesc. Fiind însă o „declarație", și nu

un „tratat internațional", acest text extrem de important este mai degrabă o recomandare; dacă ar fi fost un tratat, ar fi obligat toate statele semnatare să respecte prevederile lui. Cu toate acestea, Declarația reprezintă un document de referință pentru statele care doresc respectarea drepturilor omului, prevederile ei fiind incluse și dezvoltate în diferite tratate internaționale ulterioare și în legislația națională a acestora.

Caracteristicile drepturilor omului

universale — toate ființele umane din lume au drepturi ale omului și toate statele au datoria de a proteja aceste drepturi pentru toți cetățenii lor;
indivizibile — toate drepturile au valoare egală în raport cu demnitatea umană, niciun drept nefiind mai important decât altul;
inalienabile — drepturile nu pot fi înstrăinate, transmise ereditar sau luate unui om din niciun motiv;
interdependente — drepturile se susțin reciproc, realizarea unui drept depinzând de respectarea celorlalte, iar încălcarea unui drept ducând, de regulă, la încălcarea altora.

4. Ce fel de drepturi avem: categoriile de drepturi

Drepturile omului se pot clasifica în mai multe categorii:

Categoria	Ce cuprinde	În Declarație
Drepturi civile	Dreptul la viață, la demnitatea și securitatea persoanei, dreptul la libertate (libertatea de gândire, de exprimare, de mișcare), dreptul la apărare, dreptul la o judecată corectă, dreptul la respectarea vieții private	art. 3–21
Drepturi politice	Dreptul de a alege și de a fi ales, libertatea de asociere și de întrunire, dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice	art. 3–21
Drepturi economice	Dreptul la muncă și la bunăstare, dreptul de a fi remunerat corespunzător, dreptul de proprietate	art. 22–26
Drepturi sociale	Dreptul la educație, la sănătate fizică și mentală, la odihnă și recreere, la un nivel de trai decent, la asistență socială	art. 22–26
Drepturi culturale	Dreptul de a participa liber la viața culturală a colectivității, de a beneficia de rezultatele progresului științific, drepturile de autor, dreptul la identitate și moștenire culturală	art. 27

Există și categorii specifice de drepturi: drepturile copiilor, ale femeii, ale persoanelor în vârstă, ale celor cu dizabilități, ale prizonierilor, ale refugiaților. Declarației i s-a adăugat, la 20 noiembrie 1989, Convenția cu privire la drepturile copilului, ca o recunoaștere a faptului că și minorii trebuie să se bucure de o protecție specială.

5. Fiecare drept cu datoria lui: drepturi și responsabilități

Drepturile sunt însoțite și de îndatoriri și de responsabilitatea față de comunitate. Drepturile omului trebuie înțelese de către cetățeni și autorități în corelație cu responsabilitățile care decurg din fiecare

dintre ele. Drepturile nu pot exista fără responsabilități: oamenii au obligația să respecte drepturile celorlalte persoane.

Articolul 29 alineatul 1 din Declarație
„Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale."

Am dreptul…	Am responsabilitatea…
la viață	să respect dreptul la viață al celorlalți oameni
la egalitate	să nu discriminez sub nicio formă și sub niciun aspect pe ceilalți oameni
la libertate	să nu îngrădesc libertatea celorlalți oameni
la educație	să frecventez cursurile școlare și să nu îngrădesc accesul la educație al celorlalți
la odihnă și recreere	să respect dreptul la odihnă și recreere al celorlalți oameni

Fiecare om are datoria de a respecta drepturile semenilor, ale celorlalți membri ai comunității din care face parte, și de a respecta și promova principiile specifice unei societăți democratice. Într-o societate, drepturile și îndatoririle nu se exclud.

Rezumat

1. Drepturile omului sunt acele condiții absolut necesare pentru starea de bine a oamenilor și dezvoltarea lor în cadrul societății; ele fac referire la respectarea demnității ființei umane.
2. Drepturile omului sunt universale, inalienabile, indivizibile și interdependente.
3. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului au fost recunoscute oficial prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a ONU.
4. Drepturile omului se corelează cu o serie de responsabilități, iar încălcarea lor se sancționează prin lege.

Verifică-te

1. Adevărat sau fals. Stabilește dacă enunțurile de mai jos sunt adevărate sau false:

– a. Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 10 decembrie 1948. **A / F**

– b. Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată, în 1948, și de state precum Arabia Saudită. **A / F**

– c. Declarația promovează ideea că drepturile sunt universale, adică valabile pentru toți oamenii. **A / F**

– d. Drepturile omului sunt drepturi de care se bucură numai cetățenii unui stat, pe teritoriul acelui stat. **A / F**

2. Asociere. Încadrează fiecare drept în categoria potrivită — *civile și politice* sau *economice, sociale și culturale*: la educație · la cetățenie · de a participa la conducerea statului · la muncă · la proprietate · la un nivel de trai decent.

3. Producţie scurtă. Comentează, într-un text de maximum cinci rânduri, articolul 1 din Declarație.

Turul galeriei

Încearcă şi tu. Împarte o foaie în trei coloane: **Drepturi** · **Responsabilităţi** · **Reguli**. Scrie în prima coloană patru drepturi ale elevilor. În dreptul fiecăruia, notează responsabilitatea care îl însoțește, iar în a treia coloană, o regulă a clasei care l-ar proteja.

Întrebarea de final: care dintre regulile tale ar merita să devină o regulă a întregii clase? De ce?

Din lege

Din lege
Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată prin **Rezoluția 217 A (III)** a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, la 10 decembrie 1948, la Paris.
Consecinţă: Declarația nu este un tratat și nu creează prin ea însăși obligații pentru state. Puterea ei vine din altă parte: textul ei a fost preluat, cuvânt cu cuvânt, în tratate care obligă și în legile fundamentale ale statelor — inclusiv în legea fundamentală a României.

Din lege
România a fost primită în Organizația Națiunilor Unite la **14 decembrie 1955**, prin **Rezoluția 995 (X)** a Adunării Generale, alături de alte 15 state.
Consecinţă: La 10 decembrie 1948, când Declarația a fost adoptată, România nu era membră a ONU. A devenit parte a organizației șapte ani mai târziu, iar de la acea dată i se aplică documentele adoptate în cadrul ei.

Din lege
Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale a fost încheiată la **Roma, la 4 noiembrie 1950**, în cadrul Consiliului Europei. România a ratificat-o prin **Legea nr. 30/1994**, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994. Prin **art. 3** al legii, România recunoaște dreptul la recursul individual și jurisdicția obligatorie a **Curții Europene a Drepturilor Omului**.
Consecinţă: Un om care consideră că un drept al său a fost încălcat și care a pierdut procesul în țară se poate adresa Curții de la Strasbourg. Nu este un tribunal al Uniunii Europene, ci al Consiliului Europei, iar hotărârile lui sunt obligatorii pentru statul român.

Din lege
Constituția României, art. 20 alin. (1): dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Alin. (2): dacă există neconcordanțe între tratatele privitoare la drepturile fundamentale și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Art. 15 alin. (1): cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea. Art. 16 alin. (1) și (2): cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări; nimeni nu este mai presus de lege.

Art. 57: cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale **cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți**.

Consecință: Declarația din 1948 nu este pentru noi un text istoric, ci regula după care se citește însăși Constituția. Iar corelația drept ↔ responsabilitate, despre care ai citit în secțiunea 5, este scrisă în Constituție: dreptul tău se oprește acolo unde începe dreptul celuilalt.

Știai că

Știai că?

Declarația Universală a Drepturilor Omului este cel mai tradus document din lume, în peste 500 de limbi, iar ziua de 10 decembrie este marcată în întreaga lume ca Ziua Internațională a Drepturilor Omului.
Gândește-te: de ce crezi că un text care nu obligă prin el însuși niciun stat a ajuns totuși cel mai tradus document din lume?